

Бојана С. МИЛОСАВЉЕВИЋ\*  
Универзитет у Београду  
Учитељски факултет

Оригинални научни рад  
Примљен: 31. 11. 2017.  
Прихваћен: 27. 12. 2017.

## ПЕРФОРМАТИВНЕ ФОРМЕ ГОВОРНЕ ЕТИКЕЦИЈЕ У ЛЕКСИКОГРАФСКОМ ОПИСУ\*\*

У раду се са лексикографског становишта описују перформативне форме говорне етикеције – форме које садрже перформативне глаголе као експлицитне показатеље говорног чина, нпр. *захваљујем (ти/Вам)(се)* – форма захваљивања, *извињавам (ти/Вам) се* – форма извињења, *молим (те/Вас)*, *преклињам (те/Вас)* – форме за исказивање молбе, *поздрављам (те/Вас)* – поздравна форма, (покр.) *сажаљевам (случај)*, одн. *саучествујем у болу* – форме за исказивање саучешћа, *честитам (ти/Вам)* – форма честитања, *благодарим (ти/Вам)* – архаична форма захваљивања. На првом месту пажња се обраћа на то да ли се оне региструју у речницима (Речник САНУ, шестотомни Речник МС и једнотомни Речник МС), и ако се региструју, на који начин се то чини будући да су у питању облици перформативних глагола. Сходно томе разматрају се и два могућа модела њиховог бележења у речницима, зависно од тога да ли се на њих гледа само као на облике перформативне употребе глагола или као на изразе, фразе које у језику имају статус дискурсних формула.

**Кључне речи:** (перформативне) форме говорне етикеције, перформативни глаголи, квалификатор перформатив, дискурсне формуле, лексикографски метајезик, Речник САНУ.

У систему лексичких јединица, форме говорне етикеције (поздрави, форме ословљавања, захваљивања и др.), иако су бројно ограничене, представљају посебан и карактеристичан лексички слој. Њихова посебност и специфичност огледа се на формалном и на семантичко-прагматичком плану. На формалном плану карактеристичним их чини устаљени облик. На семантичко-прагматичком плану специфичне су по томе што се у комуникацији

---

\* bojana.303@gmail.com

\*\* Истраживање у раду спроводи се у оквиру пројекта бр. 178009 *Лингвистичка истраживања савременог српског језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који у целини финансира Министарство просвете и науке, а изводи се у Институту за српски језик САНУ.

ситуационо појављују сходно медијуму комуникације (писана или усмена), сходно односу међу саговорницима (дистанциран или недистанциран) и сходно стилу комуникације (формалан или неформалан). Отуда се лингвистичка истраживања ових лексичких јединица не могу ослањати само на лексичко-семантичка испитивања, већ се морају базирати на комуникативно-прагматичким и функционалностилским истраживањима. У првом плану тих истраживања налази се управо њихова употреба у језику, а значење се посматра с аспекта говорникове намере.

То је и разлог због чега домаће граматике традиционалног приступа не помињу овај тип језичких јединица будући да се оне у опису језичких јединица држе махом њихове формалне стране и синтаксичке семантике. Таква ситуација са граматичким описом ових лексичких јединица разумљива је будући да су дескриптивне граматике пре свега у служби стицања граматичке компетенције, а у доста мањој мери у служби стицања прагматичке компетенције. Изузетак би у том смислу била *Грамматика* П. Мразовић и З. Вукадиновић, намењена странцима, односно учењу српског језика као страног, која, с обзиром на своју сврху, у граматички опис укључује и прагматички, комуникативни план, те се о перформативним формама и уопште о формама говорне етикеције говори у оквиру говорних чинова и њихових изражајних могућности (уп. Мразовић и Вукадиновић 2009: 677–724). И новије граматике посвећују пажњу прагматичком плану језика, па говоре о комуникативним функцијама језика и о говорним чиновима (уп. Поповић Људ. 2005: 983–1059).

Дескриптивни речници српског језика, за разлику од наших традиционалних граматика, иако се заснивају на њима, представљају форме говорне етикеције релативно добро изграђеним метајезиком (Милосављевић 2008: 149). Но, без обзира на то, метајезик наше дескриптивне лексикографије потребно је додатно испитивати и изучавати како би се лексикографски поступци и начини унапредили и учинили експлицитнијим у семантичким назначавањима и у техничким обележавањима оних језичких феномена који су у фокусу новијих лингвистичких истраживања. Један од тих феномена који тражи адекватније и експлицитније представљање у лексикографским описима, а тиче се и говорне етикеције, јесте и лексичко-граматичка категорија перформативности. У центру те категорије налазе се перформативни глаголи чије је основно семантичко-прагматичко обележје еквивалентност, тј. говорње је чињење.

Стога се овом приликом са лексикографског становишта посматрају перформативне форме говорне етикеције – форме које садрже перформативне глаголе као експлицитне показатеље говорног чина – *захваљујем (ти/Вам) (се)* – форма захваљивања, *извињавам (ти/Вам) се* – форма извињења, *молим (те/Вас)* – форма за исказивање молбе, *поздрављам (те/Вас)* – поздравна форма, (покр.) *сажаљевам (случај)*, одн. *саучествујем у болу* – форме за исказивање саучешћа, *честитам (ти/Вам)* – форма честитања, *благодарим (ти/Вам)* – форма захваљивања архаичног призвука. Један од циљева посматрања је описати њихов статус у нашим дескриптивним речницима (Речник

САНУ, шестотомни Речник МС и једнотомни Речник МС), где се на првом месту пажња обраћа на то да ли се ове форме региструју у речницима, и ако се региструју, на који начин се то чини будући да су у питању перформативни облици глагола, док се у раду у мањој мери обраћа пажња на то како се оне дефинишу, односно како се семантички описују. Други циљ је и предложити начин њиховог бележења у речнику дескриптивног типа имајући у виду, с једне стране, језичку природу ових форми и, с друге стране, њихов комуникативни значај.

Ево шта можемо рећи о томе какав статус имају наведене форме говорне етикеције у нашим описним речницима.

1) Ни у једном речнику се ове форме не издвајају као одреднице. Разлог је јасан. У питању су презентски облици за 1. лице, а морфолошко-синтаксички облици речи не успостављају се као одреднице осим ако нису лексикализовани. Иако се у речницима српског језика ове форме не дају као одреднице, неке од њих се јављају у опису других форми говорне етикеције. Тако се форма за захваљивање *хвала ти* у речницима дефинише перформативом *захваљујем ти* (РМС и РСЈ, под *хвала изр*). У једнотомном Речнику МС перформативом *преклињем те* дефинише се експресивни израз *кумим те богом*, којим се у комуникацији интензивира молба (РСЈ, под *кумити*). У шестотомном Речнику МС форма *жао ми је*, којом се изражава жаљење, извињење, дефинише се, између осталог, и као *жалим*, *сажаљевам* (*некога, нешто*) (РМС, под *жао*). Дакле, у наведеним примерима перформативни облици јављају се у семантичким дефиницијама датих израза као њихови синоними, добијајући тако статус лексикализованих облика.

2) Поменути израз *кумим те богом* занимљив је и с друге стране. У једнотомном Речнику МС овај израз се издваја као посебан, и то у овом облику – дакле, у облику перформатива. У шестотомном Речнику МС пак издваја се у инфинитивном облику као *кумити богом*, док се у Речнику САНУ ова форма уопште не издваја засебно, али се значење гл. *кумити* 'усрдно молити; заклињући молити, преклињати' илуструје примерима (Л. Лазаревића и Б. Нушића) у којима је овај израз дат у перформативном облику. Међу лексикографима очигледно постоји двоумљење око тога како ову дискурну формулу из реда перформативних форми успоставити у речнику – да ли у инфинитивном или у перформативном облику.

3) Што се тиче навођења примера којима се илуструје перформативна употреба глагола, може се рећи да се у Речнику САНУ они спорадично наводе. Принцип којег се лексикографи првенствено држе при одабирању примера јесте тај да се бележе примери од добрих писаца и да буду из разних раздобља и разних крајева да би се што јасније и што потпуније показало значење, као и временска и просторна употреба речи. Води се рачуна и о томе да примери потврђују и различите синтагматске и синтаксичке везе међу речима (нпр. колокације, рекција и др.). Отуда су се код глагола *кумити* у Речнику САНУ нашли примери Л. Лазаревића и Б. Нушића, а код глагола *захваљивати* (*се*) као примери његове перформативне употребе нашли су се примери из Вуковог дела и из Конавала (и то у оба примера дијал. облик

захваљивам). Међутим, примећујемо да се у Речнику САНУ глагол *извињавати се* у значењу 'молити да се нешто не узме за зло, тражити опроштај; оправдавати се, изговарати се, испричавати се' илуструје великим бројем примера – чак једанаест примера је дато, али ниједан не илуструје перформативну употребу овог глагола.

4) У систему српске говорне етикеције перформативно се употребљавају и перифрастичне конструкције, и то обично с глаголом *исказивати*, *изражавати*, *изјављивати* (нпр. *изражавам жаљење*, *изражавам захвалност* и др.), односно с глаголом *обраћати се* (*обраћам Вам се с молбом*), с глаголом *упућивати* (*упућујем саучешће*, *упућујем честитике*). У речницима се пак ове перифрастичне конструкције не региструју као форме устаљеног облика формулаичког значења и ситуационе употребе. Изузетак чини *изјавити*, *исказати саучешће* која се у инфинитивном облику као израз издваја у Речнику МС (РМС, под *саучешће*).

Према ономе што налазимо у нашој лексикографској пракси у вези с представљањем форми говорне етикеције које садрже перформативне глаголе, сматрамо да је потребно наћи систематско решење у начину њиховог регистровања, описивања и илустровања. Међутим, поставља се питање да ли на њих гледати само као на перформативно употребљене глаголе или као на идиоматизоване перформативне облике тих глагола који на плану комуникације функционишу као дискурсне формуле – као типски искази који у комуникацији упућују на отпочињање и на завршавање разговора, на тему разговора, на медијум комуникације и на друге елементе комуникације. У зависности од тога како се гледа на њих, и њихово бележење и представљање у речницима ће се битно разликовати. Ево и на који начин.

Ако се форме *захваљујем (ти/Вам) се*, *извињавам (ти/Вам) се*, *честитам (ти/Вам)* и др. виде само као перформативно употребљени глаголи *захваљивати се*, *извињавати се*, *честитати* и др., онда се њихово лексикографско описивање не би умногоме разликовало од оног које је већ у литератури, домаћој и иностраној, дато као предлог за описивање свих глагола говорења који се могу перформативно употребљавати.

Наиме, Ј. Д. Апријан је међу првима указао на то да се у речницима код сваке глаголске лексеме, односно глаголског израза, који се у неком од својих значења могу перформативно употребити, то и назначи. Свака таква глаголска лексема мора се најпре описати с лексичкосемантичког аспекта, а потом, у посебном делу речничког чланка, у тзв. прагматичкој зони чланка, представити и као перформатив. У ту сврху, по њему, користио би се квалификатор са значењем перформатив, одн. перформативност – *перформ*. (Апријан 1995: 214). Такав став је у складу са његовим залагањем за интегралним описом лексичких јединица, под којим се подразумева системско описивање лексике, односно израђивање лексикографских портрета лексема с циљем да се представе заједничка својства лексеме с другим лексемама (унификација), али и она својства по којима се дата лексема разликује од друге лексеме (индивидуализација). Речнички чланак би тако чинило више зона описа, а једна од тих зона је и зона прагматике (Апријан 1995: 135–153; Ристић/Радић Дугоњић 1999: 29, Ристић 1999: 128).

Пратећи Апресјанова залагања у том правцу, у нашој лингвистичкој средини о перформативним глаголима из угла лексикографије писао је Д. Војводић. На материјалу српског, руског и пољског језика, Војводић је разматрао основне типове синтаксичко-семантичке валентности перформативних глагола. Овај аутор је истакао да се обележје перформативности, без обзира на тип валентности глагола, мора одразити у лексикографском опису перформативног глагола (Војводић 1999: 89). Перформативна употреба глагола у речницима општега типа, по њему, треба да се издвоји као посебно значење у оквиру семантичке структуре глагола. Да би на конкретном примеру то и показао, Д. Војводић је из једног речника савременог руског језика<sup>1</sup> навео опис глагола *проситъ*, који је он, за потребе илустрације, допунио описом перформативне употребе овог глагола. Погледајмо и како:

ПРОСИТЬ, прошу, просишь; прошенный; несов. 1. о ком-о чем, кого-чего, кого-что (с конкретн. сущ. разг.), с неопр. или с союзом „чтобы”. Обращаться к кому-н. с просьбой о чем.-н. П. о помощи (помощ, помочь, чтобы помогли). П. пощады. Сын просит купить велосипед или просит велосипед. [...] 7. перформ. (употр. только 1. л. ед. ч. нас. вр.) Прошу тебя покинуть зал. (к 1. знач.).

У предложеном моделу, као што се примећује, Д. Војводић је перформативну употребу глагола у његовој семантичкој структури издвојио као последње значење, седмо. На њега је указао на два начина: и квалификатором *перформ.* и граматичким описом, тј. назнаком датом у загради да се овај глагол као перформатив употребљава само у 1. л. једн. презента. Перформативну употребу, као што се из модела види, није дефинисао, већ ју је само потврдио одговарајућим примером, и упућивањем на прво значење глагола *проситъ* повезао ју је са његовим примарним значењем – ’обраћати се некоме са молбом за нешто’<sup>2</sup>.

У којој мери се предложени модел може прихватити и у нашем случају?

Предложеног квалификатора *перформ.* са значењем ’перформатив, перформативност’ у лексикографском метајезику наше дескриптивне лексикографије још увек нема. Сматрамо да би се његовим увођењем у систем лексикографских ознака технички, а и семантички обухватили сви видови перформативне парадигме глагола будући да се под перформативном парадигмом глагола не подразумева само његова експлицитно-перформативна формула – тј. облик 1. лица једн. апсолутног презента (нпр. *Молим те/Вас...*, *Поздрављам те/Вас*). Подразумевају се и његови транспоновани облици у којима се значење глагола везује за говорно лице, али није обавезно исказано првим лицем једн. апсолутног презента (нпр. *Поздравља те, Весна* (у потпису), *Моли те твоја мајка* или *Буди ми поздрављена, Весна* (у потпису)), а главна одлика им је еквиакционалност. Такође, квалификатором са значењем

<sup>1</sup> Ожегов С. И. *Словарь русского языка*, 23-е изд., испр. (под ред. Н. Ю. Шведовой), М.: Русский язык, 1990.

<sup>2</sup> Д. Војводић у свом раду предлаже и лексикографски модел описа перформативних глагола у речницима посебних намена, пре свега у рекцијском речнику глагола, који ми овде нећемо разматрати будући да нас занима лексикографски опис перформатива у општем дескриптивном речнику.

перформатив, одн. перформативност обухватили би се и сви други глаголски облици који илокутивно могу заменити експлицитни перформатив, нпр. потенцијал и футур I (*Молила бих те...*, *Молићу Вас ...*), којим се уноси допунски тон учтивости и др. (Поповић 2005: 984, 1003).

Међутим, увођење квалификатора *перформ.* у лексикографски метајезик наше традиционалне лексикографије наилази на извесне тешкоће. Прво, сам термин *перформатив* је страног порекла и нема одговарајући домаћи еквивалент у нашој лингвистичкој терминологији те би стога одступао од домаће лексикографске праксе. У нашим општим дескриптивним речницима се пак настоји да квалификатори граматичких термина и термина уопште буду домаће речи. Примера ради, за обележавање глаголског вида користе се квалификатори *свр.(шени)* и *несвр.(шени)*, а не ознаке латинског порекла са значењем имперфективност, односно перфективност. Додуше, има и оних ознака које су страног порекла, нпр. *неол.(огизам)*, али таквим ознакама се прибегава онда када у лингвистичкој терминологији нема одговарајуће домаће замене, а поред тога термин страног порекла је познат и изван науке. Предност се ипак даје домаћим ознакама, будући да се има у виду шири круг корисника речника и њихово скромно лингвистичко знање, па је потребно да граматичке и друге информације које се дају у речницима читаоцима буду и разумљиве. Друго, увођење квалификатора *перформ.* у лексикографски метајезик наше опште дескриптивне лексикографије захтевао би и прагматичку дефиницију глагола, која би се морала издвојити као посебно (под)значење, а тиме би се у великој мери одступило од дасадашњег начина лексикосемантичког описа глагола. Но, квалификатор *перформ.* свакако би био неопходан у речницима специјализованих намена, пре свега у оним синтаксичког и прагматичког карактера (нпр. у рекцијском речнику, у речнику говорне етикеције и др.). А када је у питању општи описни речник тезаурусног типа, какав је Речник САНУ, по нашем мишљењу, компромисно решење огледало би се у следећем.

Перформативност глагола, као његово синтаксичко-семантичко својство, уместо квалификатора *перформ.* могло би се описно представити формулацијом – *често у I. л. обично једнине*, датом у глоси испред значења, где би се перформативност глагола обавезно потврђивала одговарајућим примерима. У глосама би се нашле и информације о рекцији глагола и о другим синтаксичким условима под којима се остварује дата употреба глагола. Такво лексикографско решење није непознато нашој лексикографској пракси. Напазимо га у Речнику САНУ код глагола *молити*, тачније код његовог тзв. окамењеног перформативног облика *молим те/Вас*, који у комуникацији, зависно од ситуације, остварује различита комуникативно-прагматичка значења:

**3.** (у I. л. најчешће јд., обично у непотпуним или елиптичним реченицама) **а.** *учтиво захтевати (нешто), позивати, предлагати, да се нешто учини.* – Тишину молим (Змај). **б.** *у учтивом обраћању, у ословљавању.* – Молим, молим госпоно докторе (В. Петровић). **в.** *са избледелим значењем, у чуђењу (са узвичном интонацијом).* – Гле, молим те, овим се мастило скида с перета (К. Руварац). **г.** *са упитном интонацијом, када се показује да се саговорникове речи нису добро чуле или када се очекују даље саговорникове речи.* – Хоћу нешто да ти кажем. – Молим? (Ред.) (РСАНУ, под *молити*).

По узору на ово решење, у општем дескриптивном речнику перформативност глагола из домена говорне етикеције *захваљивати (се)*, *извињавати се*, *честитати*, *поздрављати* и др. назначавала би се на предложени начин и илустровала примерима који то потврђују; дакле, поред примера који потврђују дескриптивну употребу глагола, нашли би се и они који потврђују перформативну употребу. Глаголи *захваљивати (се)*, *поздрављати* и *честитати*, сходно овом предлогу, описивали би се овако:

**захваљивати** [...] несвр. **I.** (често у 1. л. обично јд.) **I.** (без допуне, некоме, некоме на нечему, некоме за нешто) *исказивати, изражавати захвалност, одавати признање*. – (1) За успешно лечење мајке захваљивао је свим лекарима. (2) Захваљујем Вам на указаном поверењу. (3) Изволите. – Ох, захваљујем!

**2.** (на нечему) *учтиво одбијати понуђено*. – Кафу и воду ћу узети, а на осталоме захваљујем.

**II. ~ се** (често у 1. л. обично јд.) *в. захваљивати (I)*. – (1) Снаха се захваљивала на помоћи. (2) Је ли по вољи мало хладна печења? Вина? Он се захваљивао. – Не могу да једем. (3) Захваљујем Вам се на поклону.

**поздрављати** [...] несвр. **I.** (често у 1. л. обично јд.) (некога) **I.** *говорити, чинити некоме поздрав (у обраћању већем броју лица при сусрету или растанку, као завршни поздрав у писаном обраћању)*. – (1) Учитељ најпре поздравља ђаке, па их тек онда прозива. (2) Поздрављам све присутне и желим Вам успешан рад. (3) Мила моја ... поздрављам те и с нестрпљењем ишчекујем твоје писмо.

**честитати** [...] свр. и несвр. (често у 1. л. обично јд.) (без допуне, некоме, некоме нешто, некоме на нечему) *изразити, изражавати осећање задовољства, среће и сл. поводом каквог радосног или значајног догађаја и (за)желети срећу*. – (1) На дан свадбе честита му само жицом, и то беше све. (2) Честитам ти рођење кћерке.

Овај начин лексикографског представљања перформативности био би примењив и у опису других глагола који се могу перформативно употребљавати (нпр. *клетити се*, *гарантовати*, *обећавати*, *слагати се*), не само у опису оних из реда говорне етикеције, које смо ми овде узели у разматрање.

Ако се пак на форме *захваљујем (ти/Вам) се*, *извињавам (ти/Вам) се*, *честитам (ти/Вам)* и др. гледа као на идиоматизоване облике перформативно употребљених глагола који на формалном, на семантичком и на комуникативно-прагматичком плану функционишу као дискурсне формуле, требало би их у речнику третирати као и све друге дискурсне формуле. У том случају би се издавале као пододреднице, тј. као засебне лексичке јединице у делу где се бележе изрази, фразе. Добиле би тако статус идиома и могућност да се дефинишу сходно својој употреби, тј. у складу са својим прагматичким значењем, где би се у дефиницији истицали елементи важни за комуникативну ситуацију (формални или неформални стил, однос говорника, медијум комуникације, остварени говорни чин и др.). Отуда би се језичке форме из реда говорне етикеције *захваљујем (ти/Вам) (се)*, *поздрављам (те/Вас)*, *честитам (ти/Вам)* и др. у речнику српског језика код датог глагола представљале као изрази, с одговарајућом прагматичком дефиницијом и с илустративним примерима. За модел дајемо описе форми *захваљујем (ти/Вам) (се)*, *поздрављам (те/Вас)* и *честитам (ти/Вам)*:

**захваљујем(о) (ти/Вам итд.) (се) а.** *уобичајена формула захваљивања у писаном и усменом обраћању*. – (1) Захваљујем Вам на указаном поверењу. (2) Изволите. – Ох, за-

хваљујем! (3) Захваљујем Вам се на поклону. **б.** *формула којом се на учтив начин одбија каква понуда.* – Кафу и воду ћу узети, а на осталоме захваљујем (као израз код гл. *захваљивати (се)*).

**поздрављам(о) (те/ Вас итд.) (пуно)** *поздрав у усменом обраћању већем броју лица при сусрету или расанку, често као завршни поздрав у писаном обраћању.* – (1) Поздрављам све присутне и желим Вам успешан рад. (2) Мила моја ... поздрављам те пуно и с нестрпљењем ишчекујем твоје писмо (као израз код гл. *поздрављати*).

**честитам(о) (ти/Вам итд.) (искрено, од срца и сл.)** *уобичајена формула честитања у писаном и усменом обраћању.* – (1) Честитамо вам рођење кћерке. (2) Од срца ти честитам! (као израз код гл. *честитати*).

Ово лексикографско решење отвара могућност да се и перифрастичне форме говорне етикеције, које се такође перформативно употребљавају, региструју као изрази код именица које садрже. На пример, форма честитања *упућујем честитке* која се јавља у формалној комуникацији, писаној и усменој, у речнику би се као израз код именице *честитка* представила на следећи начин:

**упућујем(о) (искрене, најискреније и др.) честитке (некоме)** *формула честитања у званичном, обично писаном обраћању.* – У име Владе Републике Србије и у своје лично име упућујем вам најискреније честитке поводом 6. августа, Дана рудара Србије.

По сличном моделу би се могле описати и форме *изражавам захвалност* и *обраћам Вам се са молбом*:

**изражавам(о) (исказујем(о)) (искрену, дубоку) захвалност** *формула захваљивања у званичном писменом или усменом обраћању.* – Изражавамо искрену захвалност Великој Британији што је одговорила на наш позив да помогне у спасавању морнара (као израз код им. *захвалност*).

**обраћам(о) Вам се с молбом** *формула у званичном писменом обраћању меродавној особи, органу, установи и сл. када се тражи решење, одобрење неког захтева и сл.* – Обраћам Вам се с молбом да ми се у складу с новим Правилником о издавачкој делатности исплати ауторски хонорар (као израз код им. *молба*).

Оваквим лексикографским описом на бољи начин би се представила комуникативна природа ових форми, а то је њихов формулаички израз и ситуациона употреба. С друге стране, као дискурсне формуле, биле би видљивије у речничком тексту и могле би се и нормирати с обзиром на сферу употребе. На пример, форма *обраћам Вам се с молбом* маркирала би се као форма карактеристична за административни стил и др.

И овај начин лексикографског описа перформативних форми говорне етикеције ослањао би се на нашу речничку праксу. Формулаички израз *кулим те богом*, као што смо раније у тексту навели, у једнотомном Речнику МС се представља у перформативном, а не у инфинитивном облику. Иначе, једнотомни Речник МС, за разлику од других речника, бележи и већи број дискурсних формула, показујући тако склоност ка томе да из комуникације идиоматизоване језичке јединице, фразе бележи засебно као лексикализоване облике. У том смислу и видимо оправданост оваквог представљања перформативних форми говорне етикеције.

Несумњиво је да се и једним и другим предложеним лексикографским моделом обраде перформативних форми говорне етикеције семантичка



структура речи усложњава будући да се у граматичком опису речи даје већи број синтаксичких информација, издвајају се нови изрази, нова значења речи, а и њихова употреба се нормира с обзиром на то да се могу давати и прескриптивна правила употребе у језику. Тиме се свакако превазилази минималистичка концепција у обради лексичких јединица и чини се значајан напредак на прелазу од традиционалног приступа језичким феноменима ка савременијим, где се прате актуелна сазнања и новије тенденције како у областима лексикографије и лексикологије тако и у областима других лингвистичких дисциплина.

## ЛИТЕРАТУРА

- Апресјан 1995:** Ю. Д. Апресјан, *Изабранные труды, том II: Интегральное описание языка и системная лексикография*, Москва: Школа „Языки русской культуры”.
- Војводић 1999:** Д. Войводич, О валентности перформативних глаголов в славянских языках, *Зборник Матице српске за славистику*, 56–57, 71–94.
- Милосављевић 2008:** Б. Милосављевић, Лексикографски поступци при представљању форми говорне етикеције у српским дескриптивним речницима, у: (ур. Б. Остојић), *Седми лингвистички скуп „Бошковићеви дани”*, Подгорица: ЦАНУ, 137–151.
- Мразовић/Вукадиновић 2009:** Р. Mrazović, Z. Vukadinović, *Gramatika srpskog jezika za strance*, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Поповић 2005:** Људ. Поповић, Комуникативне функције просте реченице, у: *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*, (ред. М. Ивић), Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига–Нови Сад: Матица српска, 983–1059.
- Речник МС:** *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска 1967–1976.
- Речник САНУ:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XIX, Београд: Институт за српски језик САНУ, 1959–.
- Ристић 1999:** С. Ристић, Партикула само у светлу теорије интегралног описа, у: С. Ристић, М. Радић-Дугоњић, *Реч. Смисао. Сазнање*, Београд: Филолошки факултет, 128–139.
- Ристић/Радић Дугоњић 1999:** С. Ристић, М. Радић-Дугоњић, Интегрални опис лексичких јединица и системска лексикографија, у: С. Ристић, М. Радић-Дугоњић, *Реч. Смисао. Сазнање*, Београд: Филолошки факултет, 28–32.
- РСЈ:** *Речник српског језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.

Bojana S. Milosavljević

THE LEXICOGRAPHIC TREATMENT OF SERBIAN POLITE FORMS  
WITH PERFORMATIVE VERBS

## Summary

In this article we have analyzed lexicographic treatment of Serbian polite forms with performative verbs, such as: *захваљујем (ти/Вам)(се)* – the gratitude form, *извињавам (ти/Вам) се* – the form of apology, *молим (те/Вас)* – the form of requests, *поздрављам (те/Вас)* – the greeting form, *сажаљевам (случај)*, *саучествујем у болу* – the forms of condolences, *честитам (ти/Вам)* – the form of congratulations. Our aim was to find a lexicographic model to represent them in descriptive dictionary of Serbian language. In our opinion, these performative forms could be described in two ways: 1) like verb lexical units marked by qualifier performativ and 2) like idiomatic lexical units as discourse formulas.

*Key words:* polite forms with performative verbs, performative verbs, qualifier performativ, discourse formulas, lexicographic metalanguage, descriptive dictionary.